

TŐZSÉR ÁRPÁD

Mitteleuropa: Traum oder Trauma

A 70 ÉVES TISZATÁJ KÖSZÖNTÉSE

1969-ben (vagy '70-ben?), egy szlovák íróküldöttség tagjaként s a József Attila Tudományegyetem vendégeként Szegeden jártam. (A küldöttség tagja volt még Ctibor Štítnický, *Az ember tragédiája* kitűnő szlovák fordítója és Mikuláš Kováč költő.) Iliá Mihály tanár úr fogadott bennünket (akkor kezdődött a személyes ismeretségünk), aki akkor tudtommal még nem volt a *Tiszatáj* főszerkesztője, de az egyetem mellett a *Tiszatáj*ban is dolgozhatott, mert másnap már a lap szerkesztőségébe vezényelt bennünket, s megismerkedtünk a lap munkatársaival.

Arra már nem emlékszem, hogy a szerkesztőkkel és a jelen levő írókkal pontosan miről tárgyaltunk, de arra igen, hogy Iliá Mihállyal az egyetemen s a várost járva főleg az ún. közép-európai kérdést vitattuk, s egyetértettünk abban, hogy a Németh László-i Közép-Európa építését az itteni szomszédnépek kölcsönös ismerkedésének, barátkozásának kellene megelőznie. (Iliá ezen meggyőződésének lehetett az eredménye a jelen levő szlovák költők és személyem meghívása is.) S abban is egyetértettünk, hogy ebben a kölcsönös ismerkedésben és barátkozásban igen nagy szerepe lehetne az irodalomnak és azon belül az irodalmi lapoknak. Felelmegettük Németh László közép-európai tájoltságú *Tanúját* és Gál István *Apollóját* mint példaképeket, s szó esett a *Tiszatáj*ban éppen akkor tervezett *Most-Punte-Híd* rovratról mint a jeles hagyományok majdani folytatójáról.

Tudom, túl hosszú a bevezetőm, mert természetesen nem az egykori szegedi kirándulásunkról akarok én itt mesélni, hanem a 70 éves *Tiszatáj*t akarom köszönteni, s ebből az alkalomból a 70 év valamely számomra különösen emlékezetes publikációját szándékozom kiemelni, de mivel úgy gondolom, hogy a régi utunk valamiképpen összefüggthet az akkor induló jeles rovattal, a rovat későbbi sokéves munkája pedig közvetlen előzménye volt a folyóirat azon jelentős vitájának, amelyet itt fel akarok eleveníteni, talán mégsem volt egészen felesleges a múltbéli kalandozás.

Szóval, rövidre fogva: 1992/93-ban a *Tiszatáj* vitát indított és folytatott Fried István *Közép-európai változatok*¹ című tanulmányáról. Akkor már a fiatal és agilis, a közép-európai eszmének szintén elkötelezett, a mindenképpen jó emlékü Olasz Sándor volt a lap szerkesztője,

---

* 1947 márciusában indult útjára a *Tiszatáj* folyóirat. Története, e küzdelmekkel és eredményekkel teli 70 év nemcsak a mindenkori szerkesztőség története, de főképpen a lapot írással, gondolattal és étellel megtöltő szerzők, barátok és kollégák története. Közülük kértünk meg néhányat, hogy az ünnep alkalmából válasszák ki az elmúlt évtizedek *Tiszatáj*ban megjelent anyagai közül a számukra legkedvesebbet, melyet köszöntő soraik kíséretében ez alkalomból újra közreadunk. A 70 éves *Tiszatáj*at köszöntő ünnepi sorokat, valamint a lap archívumából kiválasztott régi-új szövegeket következő számainkban mutatjuk be.

¹ Az említett írás lelőhelye: http://tiszataj.bibl.u-szeged.hu/14958/1/tiszataj_1992_004_074-087.pdf

aki ismerve Közép-Európa-megszállottságomat, engem is felkért a vitában való részvételre. Csakhogy én akkor már utána voltam az ún. Mittel-verseim ciklusának, amely tulajdonképpen a „Mitteleurópából” való kiábrándulásomnak, egy „lássuk, Uramisten, mire megyünk ketten!”-szerű keserű kacajomnak az irodalmi változata volt, ráadásul az akkor dühöngő délszláv háború is a kiábrándulásomat erősítette, nem vállaltam hát a vitában való részvételt.

De a vita lefolyását nagy érdeklődéssel figyeltem. Nagy hatást tett rám az a kilátástalanság, amely a közép-európai népek megbékülését illetően szinte a vita egész anyagát átjárta. Fried István vitaindítója és zárója (*Lesz egyszer egy Közép-Európa?*²) mellett főleg Vekérdi László és Juhász Erzsébet karcos székszisére emlékszem. (Juhász Erzsébet Sartre emlékezetes bon mot-ját, a „pokol: a másik ember”-t fordítja le „Közép-Európa nyelvére”, mondván, hogy a „pokol: a másik nemzet”, Vekérdi pedig, mintha csak összebeszélt volna Juhással, így fogalmaz: „Máma Közép- és Kelet-Európát komolyan fenyegeti a lehetőség, hogy gigantikus monolitikus kaszárnyából komplett pluralisztikus pokollá alakuljon át.”) Hasonló a hangneme Fried terjedelmes két tanulmányának is, de azért arra is felfigyeltem bennük, hogy a Közép-Európa tudományos és szépirodalmát ma a magyar glóbuszon messze a legtüzesebben és leghitelesebben (mert első kézből) ismerő szerző nem megy el szó nélkül a cseh Antonín Měšťan állítása mellett sem, aki szerint „a közép európai népek összetartozásának gondolata hiányzik a háborút követő szépirodalomból”. Fried, helyesen, fejére idézi Měšťannak Aleksandar Tišma, Danilo Kiš, Bohumil Hrabal, Drago Jančar, Mészöly Miklós, Esterházy Péter, Nádas Péter és Peter Handke nevét. (Kihagyta viszont érdekes módon, nem tudom, milyen megfontolásból, vagy talán csak véletlenül, Konrád György és Milan Kundera nevét.) Szóval közvetve kiderül azért a vita anyagából, Fried eszmefuttatásaiból pedig tételesen is, hogy ha „operett-régiókn és véres-vérző zónákn” (Fried kifejezése) egyelőre valóságosan nem is igen mutat hajlandóságot a belső megbékülésre, az irodalmában azért ott van a béke utópiája, álma. (*Mitteleuropa. Traum oder Trauma* – idézi be ilyen vonatkozásban Fried frappánsan egy vonatkozó német mű címét.)

S ilyen formán talán nem egészen felesleges a mai emlékezés sem. Most, amikor Közép-Európa („V-4” fedőnév alatt) megint szereplő kezd lenni világszínpadon (érdekes módon ezúttal a „nagypolitikában”; s hogy szerencsés vagy szerencsétlen módon, az később majd elvállik), hasznos lehet a téma egykori emlékezetes összefoglalásának a megidézése.

Retrospekcióm személyes jelentéssíkját pedig hadd fejezzem be Ilia Miska barátommal, a *Tiszatáj*nak azzal a közben emblematiszúsá nőtt főszerkesztőjével, akivel emlékezőmet elkezdtem, s akit két és fél éve, 80. születésnapján verssel köszöntöttem, de versemet, ahogy most újraolvasom, úgy látom, írhattam volna akár a lap 70. születésnapjára is. Íme egyik (kicsit a mai alkalomhoz alakított) strófája:

*Miskám, dúlt Európánk képzelt része: a „Mittel-
ház”, a tágabb hon, Neked is köszönheti létét.
Sok leveled s TISZATÁJad (s benne a Most-Híd...)
malter volt a kövekhez s írott kő az alapban.
Széphalom épült így bele anno eszme-hazánkba.*

² Az említett írás lelőhelye: http://tiszataj.bibl.u-szeged.hu/15283/1/tiszataj_1993_004_052-063.pdf

NOON

EVENING